

УДК 94:82.091:069.7(477.41-21) Шевченко
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.0/25.178931>

Світлана КОРКАЧ,
orcid.org/0000-0002-0518-9792
молодший науковий співробітник науково-дослідного відділу
«Музей «Заповіту» Т. Г. Шевченка»
Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»
(Переяслав-Хмельницький, Київська область, Україна) *sveta_adm@ukr.net*

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧІ АСПЕКТИ ПЕРЕЯСЛАВСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

У статті розглядаються наукові праці, історико-краєзнавчі дослідження, а також праці в межах суміжних дисциплін, в яких висвітлюється тема переяславського періоду творчості Т. Шевченка, опублікованих у другій половині ХХ ст.

Переяслав і Переяславицина займали визначне місце в житті і творчості геніального поета України Т. Г. Шевченка. Чотири рази приїздив Шевченко на Переяславицину: двічі у 1845 р. (серпень, жовтень-грудень) та двічі у 1859 р. (червень, серпень). Восени 1845 р. Т. Шевченко на Переяславицині переживає надзвичайне творче піднесення.

Низка моментів, пов'язаних із перебуванням Кобзаря у Переяславі, дає підставу говорити про Шевченка як дослідника.

Нині існує велика кількість наукових праць історичного, археологічного, краєзнавчого, літературно-мистецького характеру де висвітлюється життя і творчість Т. Шевченка під час його перебування в Переяславі, але потрібно зазначити, що на сьогодні стан дослідження проблеми переяславської шевченкіани залишається недостатньо вивченим.

Тема статті зумовлена недостатньою комплексною розробкою проблеми історіографії переяславської шевченкіани.

У зв'язку з цим варто ознайомитися з публікаціями, що розкривають значення цієї геніальної особистості для сучасності, увиразнюють постать Т. Г. Шевченка – митця і мислителя – в історичній перспективі та з позицій сьогодення, висвітлюючи його зв'язок із Переяславициною.

Для вирішення поставленої проблеми розглянуто праці дослідників життя і творчості Т. Шевченка, в яких наявні відомості про життя і творчість поета, пов'язаних із Переяславициною, зокрема історико-біографічна проза С. Кирилюка «Т. Г. Шевченко. Біографія», праці П. Зайцева, П. Жура та інші. На основі матеріалів цих досліджень розкрито краєзнавчі аспекти творчості Т. Г. Шевченка переяславського періоду.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що на основі джерел і публікацій виокремлюється історіографія переяславської шевченкіани та вводиться до наукового обігу опрацьований матеріал.

Фактичний матеріал дослідження може бути використаний у подальших наукових дослідженнях життя і творчості Т. Г. Шевченка, зокрема при розробці лекційних курсів, при підготовці посібників, біографічних довідників, краєзнавчих нарисів, наукових статей.

Ключові слова: Т. Шевченко, Переяслав, Переяславицина, творча спадщина, публікації.

Svitlana KORKACH,
orcid.org/0000-0002-0518-9792
Junior Research Fellow of
“Museum of ‘Zapovit’ by Taras Shevchenko”
Research Department
National Historic-Ethnographic Reserve “Pereyaslav”
(Pereyaslav-Khmelnytsky, Kyiv region, Ukraine) *sveta_adm@ukr.net*

PEREYASLAV PERIOD IN T. SHEVCHENKO WORKS IN STUDIES OF THE SECOND HALF OF THE XIXTH CENTURY

The article deals with scientific works, historical and local studies, as well as works within the related disciplines, which describe T. Shevchenko's Pereyaslav period, published in the second half of XX century.

Pereyaslav and Pereyaslavshchina occupied a prominent place in the life and work of the brilliant poet of Ukraine T. Shevchenko. Shevchenko came to Pereyaslav Region four times: twice in 1845 (august, october-december) and twice in 1859 (june, august). In the autumn of 1845, T. Shevchenko in Pereyaslav Region is experiencing an extraordinary creative uplift.

A number of points related to Kobzar's stay in Pereyaslav give reason to speak of Shevchenko as a researcher.

Now there are a large number of scientific papers historical, archaeological, local history, literary and artistic nature, highlighting the life and work of Taras Shevchenko during his stay in Pereyaslav, but it should be noted that today the state of research problems of Pereyaslav Shevchenko remains understudied.

The topic of the article is due to the lack of comprehensive development of historiography of the Pereyaslav period in T. Shevchenko life.

Thus, there is the necessity to research the publications, which highlight the significance of this brilliant personality for the present make clear the figure of Taras Shevchenko – the artist and thinker – in the historical perspective and from the point of view of the present, covering his connection with Pereyaslav.

To solve this problem, the article presents some researchers and their works about T. Shevchenko life and work in which there are information about his period that is associated with Pereyaslav, in particular, historical and biographical prose of E. Kyrylluk "T. G. Shevchenko. Biography", works by P. Zaitsev, P. Zhura and others. On the basis of these studies, the article reveals the local lore aspects of Taras Shevchenko creative work period in Pereyaslav.

Scientific novelty of the research is determined by the fact that on the basis of sources and publications the historiography of the Pereyaslav period is distinguished and the processed material is introduced into the scientific circulation.

The actual research material is made on the basis of generalization and its theoretical conclusions, can be used in further scholar studies of T. Shevchenko's life and works, in particular, in the development of lecture courses, teaching manuals, biographical reference books, local essays, scientific articles.

Key words: T. Shevchenko, Pereyaslav, Pereyaslav period, T. Shevchenko's life and work, publications.

Постановка проблеми. В Україні немає іншого поета, крім Шевченка, про якого написано стільки книг, статей, рефератів, наукових праць. Його твори всебічно проаналізовані поколіннями дослідників, архівні матеріали досконало вивчені і хоч Шевченкіана багатопланова і невичерпна, але потрібно зазначити, що на сьогодні стан дослідження проблеми переяславської шевченкіани залишається недостатньо вивченим.

У зв'язку з цим варто ознайомитися з публікаціями, що розкривають значення цієї геніальної особистості для сучасності, увиразнюють постать Т. Шевченка – митця і мислителя – в історичній перспективі та з позицій сьогодення, висвітлюючи його зв'язок з Переяславщиною.

Аналіз досліджень. Автор для вирішення поставленої проблеми використала опубліковані в другій половині ХХ ст. праці дослідників життя і творчості Т. Шевченка, в яких наявні відомості про життя і творчість поета, пов'язаних із Переяславщиною.

Важливим джерелом дослідження є історико-біографічна проза про життя та творчість Т. Шевченка. У статі розглянуто зразки історико-біографічної прози, зокрема, праці Є. Кирилюка «Т. Г. Шевченко. Біографія», П. Зайцева «Життя Тараса Шевченка», П. Жура «Дума про Огонь. З хроніки життя і творчості Тараса Шевченка», П. Жура «Третя зустріч. Хроніка останньої мандрівки Т. Шевченка на Україну», П. Жура «Труди і дні Кобзаря: Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка».

Загалом, наявна джерельна база має досить широкий спектр тематичного наповнення й демонструє направленість та результативність вивчення життя і творчості Т. Шевченка, пов'язаних із Переяславом. Тому її всебічний аналіз дозво-

ляє реалізувати поставлену мету та відповідні завдання, а також розглянути різні аспекти теми дослідження.

Метою роботи є систематизація, узагальнення і популяризація наукових досліджень життя та творчості Т. Шевченка, пов'язаних із Переяславщиною.

Виклад основного матеріалу. Досягненням шевченкознавства у 50-ті роки ХХ ст. слід вважати монографію Є. Кирилюка «Т. Г. Шевченко. Життя і творчість», що вийшла 1959 р. У праці докладно висвітлюються особиста доля, творча діяльність Тараса Шевченка, в тому числі й дослідницька діяльність у Переяславі, а також знайомство і дружба з А. Козачковським.

З праці дізнаємося про приїзд Т. Шевченка до Переяслава влітку 1845 р.: «З Полтави у серпні Шевченко виїхав до Переяслава (тепер Переяслав-Хмельницький), де жив лікар А. Козачковський..., їхнє знайомство відбулося ще восени 1841 р., коли останній навчався в петербурзькій Медико-хірургічній академії. Вони давно не бачились, бо по закінченні академії Козачковський працював лікарем у Курську й тільки в січні 1844 р. переїхав до Переяслава, де був міським лікарем і викладачем у семінарії...» (Кирилюк, 1964: 133).

Про історико-красознавчу та археологічну діяльність Тараса Шевченка під час першого приїзду до Переяслава та повіту Є. Кирилюк пише: «У цьому місті виконано кілька малюнків, можливо, за завданням Археографічної комісії: «Михайлівська церква», заснована в кінці XI ст., зруйнована під час ординської навали 1237 р. і відбудована 1749 р.; «Вознесенський собор», про який сказано в повісті «Близнець»: «Это соборный храм прекрасной, грациозной, полурукоко, полувизантийской архитектуры, воздвигнутый знаменитым анафемой Иваном Мазепой в 1690 году»; «Церква

Покрова», збудовано 1704 р. переяславським полковником Мировичем, про яку також згадано в повісті «Близнець»; «Кам'яний хрест св. Бориса». Як пам'ятку старовини Шевченко оглянув і Успенську церкву. В своїх археологічних нотатках він називає також церкву в цитаделі давньої фортеці: «Та самая, в которой присягал Богдан Хмельницкий на верность московскому царю». Ця визначна історична пам'ятка згоріла, а на місці її 1760 р. збудували нову, відновлену в 1825 р.

У нотатках поет пояснив, чому він не міг її змалювати: «...внутренность осталась в прежнем виде, а наружность, к сожалению, до варварства искажена. Невозможно смотреть на нее, а не только рисовать». Про церкву йдеться і в повісті «Близнець»: «Это Успенская церковь, прославленная в 1654 году принятием присяги на верность московскому царю Алексею Михайловичу гетманом Зиновием Богданом Хмельницким со старшинами и с депутатами всех сословий народа украинского». Характер згадки свідчить про глибоку пошану автора до самого факту воз'єднання, але як вимогливий художник він не сприймав антихудожньої реставрації церкви.

З нотаток видно, що Тарас Григорович був знайомий з описом історичних коштовностей в Успенській церкві, з яких збереглися лише три речі: лампада з грецьким написом, образ і срібна чаша. Розповідь про Переяслав закінчувалася словами: «Переяслов и окрестности его были б чрезвычайно интересны своими укреплениями и курганами, но о них сохранились только названия и почти никаких преданий в народе». Отже, поет провадив справжню археографічну дослідницьку роботу...» (Кирилук, 1964: 135)

Переяслав і Переяславщина займали визначне місце в житті і творчості Т. Шевченка. Поет дуже любив наш прадавній край, багатий природою, історією, пам'ятками, щирими, гостинними людьми. Тому відрадно читати у праці, що поет зберіг немало добрих спогадів про старий Переяслав: «...У листі із заслання (16 липня 1852 р.) поет з приємністю згадав спільну поїздку в с. Андруші на Дніпрі (тепер у складі Переяслава-Хмельницького): «Помните ли нашу с вами прогулку в Андруши и за Днепр в Монастырище на гору. Вспомните тот чудный вечер, ту широкую панораму, и посередине ее длинную, широкую фиолетовую ленту, а за лентой фиолетовой блестит, как из золота кованный, Переяславский собор. Какая-то чудная, торжественная тишина. Помните, мы долго не могли промолвить слова, пока, наконец, белое, едва заметное пятнышко не запело: Та яром, яром за товаром. Чудный вечер! Чудный край и песни дивные! Много добрых воспоминаний сохранил

я о старом Переяславе и о тебе, мой искренний друже!» (Кирилук, 1964: 133).

У монографії П. Зайцева «Життя Тараса Шевченка», яка втілила багатство всього вільного дослідження біографії Тараса Шевченка, всебічно простежується життя Т. Шевченка, розкрито цікавий повноцінний образ поета.

Дані про знайомство Т. Шевченка з А. Козачковським та перебування в Переяславі є цінними, тому є необхідність у повному їх цитуванні: «Середину серпня провів у свого знайомого лікаря А. О. Козачковського в Переяславі. Козачковський познайомився з Шевченком іще на початку 1842 р. в Петербурзі, повернувшись із подорожі навколо світу. Покинувши тоді посаду лікаря російської флоти, він від 1844 р. був міським лікарем у Переяславі. Був людиною високих моральних прикмет, українським патріотом і дуже цікавився народною поезією. Вивчаючи в Переяславі українську старовину, Шевченко зблизився з Козачковським. Обидва приятелі чекали приїзду проф. О. Бодяньського, з яким Шевченко ще весною умовився з'їхатися у Козачковського всередині серпня, але Бодяньський не приїхав, чим дуже засмутив своїх друзів».

Одним із найяскравіших вражень поета із тодішнього перебування на Переяславщині був день, проведений ним на хуторі Козачковського – Гірському, звідки товариство ходило на берег Дніпра. Шевченко милувався і краєвидом Переяслава, і видом Трахтемирова та Монастирища на правому гористому березі Дніпра, і видом із задніпрянських гір на Лівобережжя. Ця чудесна «панорама» дала потім поетові матеріал для повного туги за Україною «Сну», написаного вже на засланні («Гори мої високі...»).

19 серпня Козачковський влаштував прийом, на якому було багато гостей, особливо молоді. «Шевченко був у веселому, піднесеному настрої, декламував свої поезії, зачарував усіх цікавими розмовами й здивував своєю широкою освітою. Прогостював Шевченко в Переяславі 9 днів. Виїжджаючи, казав Козачковському, що буде восени в Харкові, а вертаючись звідти в кінці осені або на початку зими до Києва, де збирався зимувати, заїде ще раз до свого переяславського приятеля». (Зайцев, 1955: 139).

У листопаді – грудні 1845 р. Т. Шевченко на Переяславщині пережив творчий злет, написавши велику частину своїх суспільно-політичних творів, підтвердження знаходимо у праці: «У листопаді, як обіцяв, поїхав знову до Козачковського у Переяслав. У славному Миргорода не було ні аптеки, ні лікаря, і може це було теж причиною поетового переїзду до Переяслава, бо він усе тяжко хворів. Козачковський лікував його. Творчий настрої

його не покидав і тут. Писав тепер усе великі речі. У Переяславі протягом кількох днів народилася «Наймичка», також посланіє Шафарикові й повна прометейської революційности ода «Кавказ», у якій під враженням смерти друга, що йому «не за Україну, а за її ката довелось пролити кров добру, не чорну», вилив Шевченко всю свою ненависть до Росії, а гнобленим нею народам кинув клич: «Борітеся – поберете!» Козачковський був свідком того, що Шевченко писав ці речі з надзвичайною легкістю – наче жартома: не тільки слухав при цьому розмови присутніх, а й сам брав у них участь.

У грудні переїхав до близьких од Переяслава В'юниц – хутора, що належав поміщикам Самойловим. Мабуть, іще в вересні, коли бував в Андрушах та на хуторі Козачковського, пізнав і цих його сусідів-хуторян. У В'юницях 14 грудня написав він своє геніяльне «Дружнє посланіє і мертвим, і живим, і ненародженим землякам», потім – «Холодний Яр», переспіви десятих Давидових псалмів та поезії «Маленькій Мар'яні», «Минають дні...» і «Три літа». Ще 22 грудня був тут, але Різдво зустрів у Переяславі, вже тяжко хворий: 25 грудня написав там свій «Заповіт» (Зайцев, 1955: 142-143).

Відомий літературознавець Петро Жур у науковій праці «Дума про Огонь. З хроніки життя і творчості Тараса Шевченка», що вийшла друком у 1985 р., розповідає про другу подорож Тараса Шевченка на Україну в 1845 р. після закінчення Академії мистецтв у Петербурзі: про його спілкування з селянами-кріпаками, прогресивними діячами, участь у таємній політичній організації – Кирило-Мефодіївському товаристві.

Петро Жур у своїй праці згадує: «у Переяславі поета давно вже чекав його друг, міський лікар А. О. Козачковський. І, очевидно, поет їхав у Переяслав прямо до Козачковського не без підказування О. М. Боденського і на запрошення самого Козачковського» (Жур, 1985: 113).

Приїзд Т. Шевченка буквально осяяв сіре одноманітне життя міського лікаря, котрий мав поетичну душу, жваво цікавився літературою, та й сам іншим разом брався за віршування. В листопаді 1843 р. А. Козачковський писав з Курська О. Бодянському: «Тижні два, либонь, тому я взявся за кобзу – з нудьги та з горя, братику мій. Посилаю к тобі чотири мої думки. Будь ласков, подивись на їх чужими очима, пошануй, як мачухи, і коли побачиш, що хоть трохи вони путящі, то хоть і видрюкуй, може, у вас набереться який-небудь Альманах... У мене ще зосталось думок, мабуть, з шість, коли не більше. Коли найдеш що добре з перших, то останні пришлю; а коли ні, то не тайся, скажи щирю правду, далєбі я не чванний» (Жур, 1985: 115].

У перший приїзд до Переяслава та повіту Т. Шевченко досліджує археологічні пам'ятки, замальовує пам'ятки архітектури, вивчає культові раритети. Разом із А. Козачковським виїздить на прогулянки до Андрушів, Трахтемирова, Монастирка.

Наприкінці жовтня 1845 р. Т. Шевченко, подорожуючи Україною, приїхав вдруге у Переяслав до А. Козачковського, який залишив унікальні акценти тодішнього перебування поета: «В октябрі того же года Шевченко приехал ко мне опять, больной, и прожил у меня около двух месяцев. Утром он обыкновенно писал, не нуждался нисколько в уединении. Он писал как бы шутя. По делам, которые я тогда имел с евреями, иногда наполнялась ими гостиная моя, в которой Шевченко обыкновенно занимался; но этот шумный кагал не только не мешал ему (хотя бы он мог удалиться в кабинет), напротив, продолжая писать, он вслушивался в разговоры евреев, вмешивался в них и, рассмешился чем-нибудь кагал, сам хохотал, продолжая быстро и безостановочно свое дело, без всяких поправок. Вечер проходил в разговоре, продолжавшемся обыкновенно часов до двух. Соображая его очень недавний выход из состояния простого работника, я удивлялся его развитию и многосторонности его знаний, дававших каждый вечер новую пищу для разговора. Иногда он занимался чтением Библии, отмечая места, поражающие особенным величием мысли...» (Бородіна, Павлюк, 1982: 77).

А. Козачковський мимохідь, але цікаво й точно, розповів про стиль творчої роботи поета, наголосив на дружніх стосунках з євреями, що ще раз підтверджує: неприйняття Шевченковими гайдамаками євреїв-лихварів і корчмарів чи його власні поетичні стріли на їх адресу не мають нічого спільного зі ставленням поета до євреїв узагалі. Нарешті, А. Козачковський засвідчив високу ерудованість Т. Шевченка, зокрема його глибоку зацікавленість Біблією.

У Петра Жура знаходимо унікальний епізод одного з переяславських вечорів, записаний згодом з розповіді переяславського священика І. Б. Виявляється, Т. Шевченко у розмові на теми історії й географічних умов України висловився: «Та й набридли ви мені з вашою історією і географією... Подивіться, на що схожа ваша історія, що в ній написано: «Був такий-то цар, поправив державу, фінанси, адміністрацію і помер, заповівши державу своєму наслідникові. Новий цар застав державу в аж надто розладнаному становищі, але старанням і безустанними турботами виправив справи держави, збагатив казну, запровадив суд правий і помер, обожнюваний народом... Новий цар застав державу в аж надто тяжкому становищі» (Жур, 1985: 119).

Той же І. Б. розповідав про душевну чуйність поета до чужого горя. «Одного разу прийшов до Козачковського селянин-кріпак і, плачучи, розказав, що у нього вкрадено пару волів. Козачковський тільки поспівчував, а Шевченко вийшов назустріч кріпакові так, що його ніхто не бачив, ще раз розпитав про все і дав йому 50 карбованців у позичку, мовляв, «віддаси коли-небудь, як розбагатієш».

– Як же я віддам вам, коли я вас не знаю! – відповів здивований мужик.

– Все одно, визнаєш» (Жур, 1985: 120).

Петро Жур у своїй праці також згадує про те, що Т. Шевченко зберіг немало добрих спогадів про старий Переяслав.

Особливої уваги заслуговують матеріали Журі «Труди і дні Кобзаря: Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка», де документально вивірені автором маршрути пересування Шевченка Україною.

За словами Петра Жура, 10–12 серпня Т. Шевченко, вже виконуючи завдання Київської археографічної комісії, нарешті заїхав до А. Козачковського в Переяслав, (Жур, 2003: 120). До цього часу існують розбіжності в строках перебування Т. Шевченка у А. Козачковського під час першого приїзду.

Зі спогадів А. Козачковського дізнаємося: «...расставаясь со мною в мае 42 года, Шевченко предупредил меня, что он чрезвычайно ленив писать письма, поэтому я ничего не знал о нем до 45 года. В августе этого года он неожиданно посетил меня в Переяславе, прожив у меня две недели...» (Бородіна, Павлюк, 1982: 76-77). У листі до О. Бодяньського А. Козачковський пише: «...Прилинув мій сизий голуб Шевченко. 9 днів, що він прожив у мене, як не були...» (Мельниченко, 2013: 60).

Збагатив Петро Жур і наші уявлення про коло Шевченкових знайомств по всій Україні. Це і зустрічі на Іллінському ярмарку в Ромні, де відбувалися вистави Харківського театру за участю славетного актора К. Соленика, і знайомство з полтавськими поміщиками Оболонськими (чий син згодом публікував у своєму петербурзькому журналі «Народное чтение» вірші Шевченка та його автобіографію), і перебування в Переяславі у лікаря А. Козачковського, у с. Потоках у В. Тарновського та в Седневі у братів Лизогубів чи у В'юнищі у С. Самойлова.

У книзі «Третя зустріч. Хроніка останньої мандрівки Т. Шевченка на Україну» Петро Жур на основі широко вивченого, а часто невідомого архівного, мемуарного та епістолярного матеріалу переконливо розповідає про останнє перебування Т. Шевченка на Україні (1859 р.), про зустрічі поета з близькими йому людьми, про твори, написані в цей час поетом.

У праці зазначається, що: «з Пирятина до Переяслава Т. Шевченко проїхав стоверстий шлях через Яготин» (Жур, 1970: 56).

Третій приїзд Т. Шевченка до А. Козачковського припадає на 12 червня 1859 р. Про цей приїзд А. Козачковський згадував: «В июне 59 года, утром, на двор квартиры моей въехала почтовая телега. Сидевший в ней показался мне похожим на Шевченка. Я не ошибся; молча мы поздоровались, молча он приветствовал мою семью, молча несколько раз с заметным волнением прошел по комнате, потом посмотрел в окно на ярмарочное движение и высказал желание посмотреть ярмарку; мы отправились. Дорогой он объяснил, что вошел ко мне как угорелый, потому что по пути из Петербурга до моей квартиры почти не вставал с телеги: с таким нетерпением он летел в свою родную старину... Грустное впечатление производил на него взгляд мой. Возвратившись с ярмарки, он рассеялся, разговорился, вспомнил о грустном пребывании его в Новопетровске, хотя ему там было легче, нежели в Орской крепости. Зашла речь о Гоголе. Он не сочувствовал ему: по его словам, неудавшиеся честолюбивые мечты стали причиной умственного его расстройства. Я напомнил Шевченку несколько коротких его произведений, забытых им, он записал их. Вообще из разговора оказалось, что из написанных до 46 года его произведений многие потеряны безвозвратно...» (Бородіна, Павлюк, 1982: 79).

Відбулася тоді між Т. Шевченком і А. Козачковським розмова на болючу тему скасування кріпацтва, про яку Андрій Осипович згадував: «Зашла речь об ожидаемой тогда воле. В то время у нас уже совершалось по требованию правительства обсуждение об улучшении быта крестьян, в котором я принимал письменно деятельное участие. Не стесняясь его (Шевченка) симпатиями, я откровенно высказал свой взгляд на ожидаемую реформу, указывая на некоторые, по моему мнению, практические неудобства и затруднения. Грустное впечатление производил на него мой взгляд» (Бородіна, Павлюк, 1982: 80).

Суперечки Т. Шевченка з А. Козачковським про реформу відбилися в пам'яті народу. Підтвердження знаходимо у праці Петра Жура: «Цікаві перекази, записані від мешканців села Єрківців. П. Литвиненко (82 р.) з хутора Чирського розповів, що одного разу під час сніданку в квартирі А. Козачковського Т. Шевченко пив чай. Взавши в тарілку лимон, він почав стискати. «Ось, – каже, – як сік з лимона виходить, так і люди з-під панів вийдуть», а А. Козачковський ніби заперечив йому: «Швидше на моїй долоні волосся виросте, ніж це буде». – «Ні, – каже Тарас, – це буде і скоро

буде». Того вечора, закінчивши прогулянку вечерею з наваристою юшки, Т. Шевченко і його друзі попрямували ночувати в Козинці» (Жур, 1970: 60).

Збереглися й дійшли до нас розповіді людей, які пишались тим, що їх родичі в далекому 1859 р. відвезли Т. Шевченка з Козинців у Прохорівку до старого М. Максимовича на Михайлову гору. Петро Жур писав: «Ще в кінці 30-х років колгоспник Єлисей Бичок розповідав дослідникам про те, що його батько Яків Никифорович, дядько Федір Никифорович і Степан Науменко відвезли Т. Шевченка дубівкою – чотиривесельним, дванадцятиаршинним човном, видовбаним із дуба. Колгоспник А. Вересоцький додає, що йому тесть (той же Єлисей Бичок) розповідав, як до його батька в село зайшов Т. Шевченко і попросив відвезти в Прохорівку. І коли вони прибули туди, Т. Шевченко дав Я. Бичку 3 карбованці і сказав: «Це на щастя твоєї дитині. Нехай вона росте весела і щаслива» (Жур, 1970: 61).

На правому березі Дніпра Т. Шевченко шукав собі містечко, щоб купити клаптик рідної землі, поставити хатку й доживати віку в Україні. Але цьому задуму не вдалося здійснитися.

У липні 1859 р. на нього поступив донос у губернську жандармерію. Його заарештовують і відправляють до Києва. Т. Шевченку було наказано негайно покинути Україну і виїхати до Петербурга й там безвиїзно жити під наглядом столичної жандармерії.

Востаннє Т. Шевченко побував у Переяславі в середині серпня 1859 р, коли їхав до Санкт-Петербурга, назавжди покидаючи Україну.

Не порвалися дружні зв'язки Т. Шевченка з А. Козачковським і в найтяжчі для поета роки заслання, коли багато з тих, кого він вважав своїми друзями, його відцурались. Вони листувалися, Козачковський давав хворому поетові лікарські поради. Поет присвятив йому зворушливий вірш, у якому висловив надію на зустріч із другом у ріднім краї (Жур, 1970: 57).

Висновок. Шевченківська тема – невичерпна. Автори книг, представляючи всю Україну, склали своєрідний краєзнавчий літопис української Шевченкіани.

Шевченкіана багатопланова і невичерпна та постійно оновлюється, а постать і творчість Кобзаря і надалі залишаються актуальними для сучасників.

Дослідники зазначають, що життя Т. Шевченка було тісно пов'язане з Переяславом. Поет бував тут неодноразово, довго мешкав як у самому місті, так і в навколишніх селах. Тут він написав славетні свої твори. В своїх повістях і віршах Т. Шевченко раз у раз згадує Переяславщину, подає чудові описи Переяслава і його околиць.

Вищезгадані праці мали важливе значення для вивчення життя і творчості Т. Шевченка не лише як поета та художника, а й дослідника (період перебування у Київській археографічній комісії).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кирилук Є. П., Є. С. Шабліовський, В. Є. Шубравський. Т. Г. Шевченко. Біографія. Київ : Наук. думка, 1964. 635 с.
2. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка. Наукове товариство ім. Шевченка. Нью-Йорк; Париж; Мюнхен, 1955. 400 с.
3. Жур П. В. Дума про Огонь. З хроніки життя і творчості Тараса Шевченка. Київ : Дніпро, 1985. 434 с.
4. Жур П. В. Третя зустріч. Хроніка останньої мандрівки Т. Шевченка на Україну. Київ : Дніпро, 1970. 307 с.
5. Жур П. В. Труді і дні Кобзаря: Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка. вст. ст. М. М. Павлюка. Київ : Дніпро, 2003. 520 с.
6. Спогади про Тараса Шевченка. Упоряд. і приміт. В. Бородіна і М. Павлюка; передм. В. Шубравського. Київ : Дніпро, 1982. 547 с.
7. Мельниченко В. Тарас Шевченко: «Друзі мої єдині» (десять постатей у поетовому житті). Москва, 2013. 708 с.

REFERENCES

1. Kyryliuk Ye. P., Ye. S. Shabliovskiy, V. Ye. Shubravskiy. T. H. Shevchenko. Biohrafia. [T. G. Shevchenko. Biography.]. Kyiv : Nauk. dumka, 1964. 635 s. [in Ukrainian].
2. Zaitsev P. Zhyttia Tarasa Shevchenka. [The life of Taras Shevchenko] Naukove tovarystvo im. Shevchenka. Niu-York; Paryzh; Miunkhen, 1955. 400 s.
3. Zhur P. V. Duma pro Ohon. Z khroniky zhyttia i tvorchosti Tarasa Shevchenka. [Thoughts on Fire. From the Chronicle of Taras Life and Creativity] / Kyiv : Dnipro, 1985. 434 s. [in Ukrainian].
4. Zhur P. V. Tretia zustrich. Khronika ostannoï mandrivky T. Shevchenka na Ukrainu. [Chronicle of T. Shevchenko's last trip to Ukraine] / Kyiv : Dnipro, 1970. 307 s. [in Ukrainian].
5. Zhur P. V. Trudy i dni Kobzaria: Litopys zhyttia i tvorchosti T. H. Shevchenka. vst. st. M. M. Pavliuka. [Kobzar's Works and Days: Chronicle of T. G. Shevchenko's Life and Works]. Kyiv : Dnipro, 2003. 520 s. [in Ukrainian].
6. Spohady pro Tarasa Shevchenka. Uporiad. i prymit. V. Borodina i M. Pavliuka; peredm. V. Shubravskoho. [Memories of Taras Shevchenko] / Kyiv : Dnipro, 1982. 547 s. [in Ukrainian].
7. Melnychenko V. Taras Shevchenko: "Druzi moi yedyni" (desiat postatei u poetovomu zhytti). [Taras Shevchenko: "My friends are one" (ten figures in the poet's life)]. Moskva, 2013. 708 s. [in Russian].